

УДК: 339. 923

СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН БРІКС З КРАЇНАМИ АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Андрій Пехник, Христина Стадник

*Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Січових
Стрільців, 19, м. Львів, Україна, 79602, тел. +38(032) 239-47-81;
e-mail: apekhnyk@yahoo.com; тел. +38(098) 675-66-66,
e-mail: khrystyna.stadnyk@gmail.com*

Проаналізовано значення країн БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР) на Африканському континенті. Розкрито різні аспекти співпраці та визначено головні напрями партнерства країн угруповання з країнами Африканського континенту. Досліджено основні вектори співробітництва – торгівлю, інвестиції, індустриальний розвиток країн БРІКС з країнами Африканського континенту; виявлено тенденції та перспективи подальшого розвитку партнерства. На основі проаналізованих матеріалів побудовано діаграму частки країн БРІКС у загальних обсягах торгівлі з країнами Африканського континенту. Завдяки дослідженням співпраці БРІКС та країн Африки в різних економічних галузях, виявлено основні наслідки впливу такого партнерства на країни Африки та на Африканський континент загалом.

Ключові слова: БРІКС; Африка; співробітництво; партнерство; зовнішня торгівля; інвестиції; інфраструктурні проекти; міжнародні економічні відносини.

Актуальність теми дослідження. Міждержавне об'єднання БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР), всупереч очікуванням скептиків, стає щораз вагомішим чинником міжнародного життя. Приєднання 2011 року ПАР розкрило БРІКС у глобальному форматі, оскільки ПАР позиціонує себе як представник усього Африканського континенту. Однак і донині Китай та Росія залишаються головними рушійними силами БРІКС.

Поки що Бразилія та ПАР розглядають БРІКС здебільшого як інструмент для отримання підтримки власної фінансово-економічної політики. Як показав саміт в Дурбані (березень, 2013), ПАР, з одного боку, позиціонує себе «розподільником» допомоги з боку БРІКС в Африці, а з іншого – виступає від імені усього континенту. Отож питання щодо узгодженості національних інтересів країн БРІКС важливе для визначення долі власне об'єднання.

Крах однополярного світу, «сходження» нових економічних гігантів – Китаю, Індії, Бразилії та інших – різко загострило боротьбу за сировинні ресурси Африканського континенту, що стає одним з головних резервуарів сировини світового значення. Країни Африки фактично є монополістами світового рівня серед інших регіонів світу. Африка займає перше місце за запасами руд марганцю, хромітів, бокситів, золота, кобальту, ванадію, алмазів, фосфоритів, флюориту, друге – за запасами руд міді, азбесту, урану, сурми, берилію, графіту, третє – за запасами нафти, газу, ртуті, залізної руди; значними є також запаси

титану, нікелю, вісмуту, літію, танталу, ніобію, олова, вольфраму, дорогоцінних каменів та ін.

Співробітництво між Африкою та країнами БРІКС отримало новий імпульс і набирає все більших обертів останніми роками, оскільки ці країни – Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка – відіграють щораз помітнішу роль у світовій торгівлі, інвестиціях і фінансах.

У рамках таких тенденцій Африка посилила взаємодію з цими країнами не лише у сфері торгівлі, інвестицій та фінансах, а й у дипломатичних та культурних відносинах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років усе більше науковців досліджують співпрацю країн БРІКС з африканськими країнами. Безпосередньо цьому посприяло приєднання ПАР до БРІКС 2011 року. Важливість цієї теми підтверджує і те, що 2013 року V саміт, що відбувся в південно-африканському місті Дурбан, присвятили саме партнерству з метою розвитку, інтеграції та індустріалізації БРІКС та Африки. Президент ПАР заявив, що саміт для їхньої республіки – це можливість вирішити економічні проблеми (зокрема, безробіття), а також підвищити конкурентоспроможність ПАР [9].

Зазначену вище тему досліджували Російський Національний комітет дослідження БРІКС і Російський університет дружби народів. У нашій статті проаналізовано їхню публікацію: «БРІКС і Африка: співпраця в цілях розвитку», в якій розглядали основні тенденції співробітництва та перспективи розвитку відносин.

Також проаналізовано публікації Економічної комісії для Африки, зокрема, «Африка – БРІКС: співпраця та її наслідки на економічне зростання, зайнятість та структурні перебудови в Африці».

Серед українських дослідників, які акцентували увагу на зазначеній темі, варто виокремити К. О. Княздвірську та Л. А. Українець. На основі їхніх досліджень проаналізовано суперництво між Індією та Китаєм – двома азійськими гігантами на Африканському континенті, а також чинники, які визначають напрями та обсяги прямого закордонного інвестування Китаю в африканські країни.

Мета статті дослідити різні аспекти співробітництва країн БРІКС з країнами Африканського континенту, виявити тенденції та перспективи подальшого розвитку партнерства.

Виклад основного матеріалу. Найбільше співпраця БРІКС та Африки відбувається у таких галузях, як торгівля, інвестиції та допомога з метою розвитку інфраструктури. Сьогодні вплив БРІКС на цьому континенті проявляється істотно. Наприклад, зовнішня торгівля Африки з БРІКС зростає швидше, ніж торгівля на континенті з будь-яким іншим регіоном світу.

Країни БРІКС активно допомагають країнам Африки. Їхні умови надання допомоги розвитку істотно відрізняються від практики західної допомоги.

Загалом країни БРІКС, так само, як і Захід, незважаючи на різницю в їхніх підходах до надання допомоги, так чи інакше пов'язують проекти допомоги зі своїми стратегічними інтересами [3].

Здебільшого країни БРІКС проводять активну індивідуальну зовнішню політику на Африканському континенті: тут вдалося досягти суттєвих результатів за останнє десятиліття, що зробило їх реальними конкурентами ЄС. Експансія держав БРІКС на Африканському континенті є небезпечною для позицій ЄС та для подальшого лобювання їхніх інтересів у цьому напрямі.

Виокремимо три головних вектори співпраці між країнами БРІКС та країнами Африки: торгівля, інвестиції та індустріальний розвиток.

1. Торгівля. Рівень зовнішньоторговельного обороту між країнами БРІКС та Африкою збільшується. Згідно з даними Standard Bank Group, торгівля між країнами Африки та БРІКС за останнє десятиліття зросла у 8 разів. Якщо 2000 р. такий показник становив 21,9 млрд дол. США, то 2011 р. торговельні обороти зросли до 164 млрд дол. США, а 2013 р. показники торгівлі членів БРІКС з Африкою досягли 350 млрд дол. США [6]. Експерти прогнозують збільшення торгового обороту між країнами БРІКС та Африкою до 2030 р. до рівня 4 трлн дол. США. На Китай припадає 2/3 зовнішньоторговельного обороту між країнами БРІКС та Африкою. Бразилія та Індія також належать до найбільших торговельних партнерів країн Африки. На рисунку 1 зображено частку кожної з країн членів БРІКС у торгівлі на Африканському континенті.

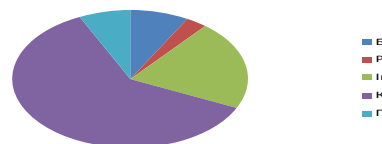

Рис. 1. Частка країн БРІКС у загальних обсягах торгівлі країн Африки станом на 2013 р., %

Загальний обсяг торгівлі країн БРІКС з країнами Африки більший, ніж торгівля між країнами БРІКС. Наприклад, 2012 р. загальний обсяг торгівлі членів БРІКС з Африкою сягав 340 млрд дол. США, водночас торгівля між країнами БРІКС за той же період становила 310 млрд дол. США [4; 6].

2. Інвестиції. Країни БРІКС є важливими інвесторами на світовому ринку. Частка ПІІ країн БРІКС становить 126 млрд дол. США, тобто 9 % від світових інвестиційних потоків [5]. Прямі іноземні інвестиції в Африку займають усього 4 % від загального обсягу зовнішніх капіталовкладень країн БРІКС [4].

Приплив ПІІ в Африку з Індії, Китаю та Бразилії зріс з 18 % від загального обсягу за період 1995 – 1999 рр. до 23 % упродовж 2000 – 2010 рр. [3].

ПІІ – головний каталізатор росту і розвитку. Однак для того, щоб Африка отримала вигоду від цих інвестицій, країни повинні відповідати певним критеріям, таким як: відповідна кількість населення та робочої сили, достатній людський капітал, розвинена інфраструктура, економічна стабільність і лібералізовані ринки. Адаптація між Африкою та БРІКС передбачає також і технічне співробітництво та розвиток. Допомогу здебільшого скеровують на такі проекти, як розвиток інфраструктури, охорона здоров'я та освіта. Ця співпраця має потенціал для збільшення припливу ПІІ з БРІКС.

3. Індустріальний розвиток. Існують об'єктивні передумови для спільних проектів країн БРІКС щодо індустріального розвитку африканських держав. З одного боку, ці передумови визначаються такими чинниками, пов'язаними з країнами Африки, як: багата мінерально-сировинна база, дешеві трудові ресурси, потреба вирішення проблеми зайнятості та інших соціальних проблем населення континенту за відносно низького рівня освіти, нездатність самозабезпечення країнами континенту процесу індустріалізації, необхідність усунення значної диспропорції між видобувними та обробними галузями промисловості та ін.

З іншого боку, існують чинники, пов'язані із порівняльними конкурентними перевагами держав групи БРІКС у їхній співпраці з країнами Африканського континенту. Беручи до уваги Росію, слід передусім зазначити, окрім величезних запасів природних ресурсів, найпотужніший серед країн БРІКС індустріальний науково-технічний досвід промислового будівництва. Бразилія відзначається економічно ефективним виробництвом сільськогосподарської продукції та культурно-історичними зв'язками з Африкою. Індія має у своєму розпорядженні дешеві висококваліфіковані інтелектуальні ресурси. Китай – джерело як трудових, так і фінансових ресурсів. Південно-Африканська Республіка – індустріальний лідер континенту з повним набором необхідних для промислового розвитку природних ресурсів.

Китай реалізує інфраструктурні проекти в 35-ти африканських країнах. Значну увагу приділяють нафтовидобувним країнам – Анголі, Нігерії, Судану та ін. Укладені з ними угоди передбачають вкладення не лише у видобуток та експорт в Китай сировини, а й у будівництво залізниць, мостів та ін. Проекти у сфері транспортної інфраструктури реалізують не тільки в країнах, багатих сировиною.

Індія, як і Китай, намагається провадити активну діяльність, пов'язану з інфраструктурними проектами на континенті, з метою отримання доступу до

африканських ресурсів. Індія надавала неодноразові кредити на розвиток і реконструкцію залізничної мережі по всьому континенту. Також надані кредити на реалізацію гідроенергетичного проекту.

Бразилія надала африканським країнам кредитні лінії на понад 3 млрд дол. США на будівництво доріг, гребель та мостів.

Індія та Бразилія поступаються Китаю за обсягами участі в інфраструктурних проектах в Африці. Бразилії важко конкурувати з Китаєм, оскільки вона далеко відстає від нього за обсягами фінансування.

Що стосується Росії, то інші члени БРІКС помітно випереджають її у сфері реалізації інфраструктурних проектів на континенті. Проте останніми роками російські компанії помітно активізували діяльність в Африці.

Однак хочемо наголосити, що у сфері інфраструктури сьогодні країни БРІКС відіграють в Африці швидше роль конкурентів, аніж партнерів. На самітах БРІКС ставлять завдання зміцнення співпраці між членами об'єднання.

Перспективним у цьому зв'язку видається створення Банку БРІКС, пріоритетним напрямом діяльності якого буде фінансування проектів у галузі інфраструктури. На користь його створення висловилися представники МВФ і Світового банку. Як заявив экс-президент Світового Банку Р. Зеллік, не підтримати створення Банку БРІКС «було б помилкою історичного масштабу» [1]. Банк може допомогти країнам БРІКС координувати діяльність в Африці та налагоджувати співпрацю у сфері африканської інфраструктури.

Для створення стійких економічних відносин між країнами БРІКС та країнами Африки, які забезпечують інтенсивний розвиток національних економік обох сторін, країни БРІКС дотримуються таких принципів:

- Стимулювання обробної промисловості та активізація виробництва з високою доданою вартістю, що забезпечує сталий та інтенсивний розвиток економіки.

- Надання торговельних преференцій і забезпечення пільгового комерційного фінансування. У цій сфері необхідно акцентувати увагу на розвитку техніки й передачі технологій, а також підвищенні кваліфікації робочої сили.

- На V саміті лідери держав вирішували питання щодо формування єдиного банку на території БРІКС. Створення такого виду фінансового інституту даватиме змогу країнам БРІКС звільнитися від контролю з боку західних країн, забезпечить незалежність від Світового банку та Міжнародного валютного фонду.

- Забезпечення прозорості у питаннях фінансування. Головною проблемою є відсутність офіційних даних про фінансування, що перешкоджає ефективному плануванню та здійсненню інвестиційних процесів в африканських країнах.

- Створення та розвиток «зеленої економіки». Необхідно підтримувати нововведення у сфері безвідходного виробництва, передових технологій,

ініціювати зелений протекціонізм. Це – запорука сталого розвитку африканських країн у перспективі.

Часто взаємовідносини зовнішніх суб'єктів з Африкою описують як «нову сутичку за Африку». Водночас бажання самої Африки не враховують [2]. Їй потрібна справедлива співпраця як з БРІКС, так і з Заходом на умовах, що відповідають баченню її розвитку.

Висновки. З активним проникненням країн БРІКС на Африканський континент країни Африки отримують ширші можливості вибору та реальний шанс долучитися до світової політико-економічної системи на власних умовах, а країни БРІКС – додаткові можливості розвитку партнерських відносин з країнами Африки, а також виходу на африканський ринок та використання його потенціалу у своїх стратегічних інтересах.

Закріплення у регіоні нових гравців, а саме – країн БРІКС, спричиняє деяку стурбованість у Європі та США. Незважаючи на те, що досі США займають перше місце у торговельному обороті з Африкою, їхня частка (як і частка ЄС) повільно, проте неухильно скорочується за збільшення товарообігу африканських країн з Китаєм.

Країни Заходу висловлюють побоювання, що Китай, Росія, Бразилія та Індія можуть лобіювати в Африці свої економічні інтереси, що може завдати шкоди розвитку демократичних інститутів та турботі про довкілля. Дійсно, свого часу Пекін вже використав пільгові кредити і постачання зброї для встановлення дружніх зв'язків із диктаторськими режимами багатих на ресурси африканських країн, які Європа та США прагнули ізолювати. Сьогодні стратегія Китаю стала лояльнішою щодо дотримання прав і свобод людини, однак вона, як і раніше, далека від ідеалу, і немає гарантій, що решта країн БРІКС не підуть цим шляхом, прагнучи забезпечити свій вплив в Африці.

Отже, можемо припустити, що взаємодія країн БРІКС з африканськими партнерами все ж відбуватиметься здебільшого на двосторонній основі кожною з країн об'єднання зокрема, що аж ніяк не перешкоджатиме країнам п'ятірки координувати свою діяльність на Африканському континенті в інтересах забезпечення взаємної вигоди та підвищення ефективності торговельно-економічного співробітництва для всіх зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Brown J. A.* BRICS Building: A New International Powerhouse Rises in the Global South. *Ebony*.
2. *Chitiyo K.* Europe needs Africa. Who'd have thought it? / К. Chitiyo [Електронний ресурс] // *The Guardian*. – 2011. – July 20. – Режим доступу до ресурсу (англ. мовою): <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/>.
3. *Glennie J.* Does aid to Africa from BRICS countries differ from traditional aid? [Електронний ресурс] // *The Guardian*. – 2012. – Режим доступу до ресурсу :

<http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2012/apr/26/aid-africa-brics-countries-traditional>.

4. International Monetary Found. BRICS Joint Statistical Publication. – 2013. – March 26.

6. Standard Bank Group. – Режим доступу до ресурсу (англ. мовою): <http://www.standardbank.com/MediaReleases.aspx?year=2014&id=34385466>.

8. UNCTAD/Global investment trends monitor: The rise of BRICS FDI and Africa/2013.

9. Fifth BRICS Summit Durban, South Africa, 26-27 march 2013, BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialisation.

Стаття надійшла до редколегії 01.11.2014.

Прийнята до друку 01.12.2014.

AFRICA - BRICS COOPERATION

Andriy Pekhnyk, Khrystyna Stadnyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Sichovyh Strilciv Srt., 19 Lviv, Ukraine, 79602,
tel. +38(032) 239-47-81, e-mail: apekhnyk@yahoo.com;
tel. +38(098) 675 66-66, e-mail: khrystyna.stadnyk@gmail.com*

The article analyzes the significance of the BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa) on the African continent. The basic aspects of cooperation and the main areas of partnership of the group with the African continent identifies. The article aims to explore different aspects of cooperation among BRICS countries on the African continent, identify trends and development prospects of partnership. The scientific novelty of the article is an investigation of the cooperation between BRICS countries and Africa in different fields and how it influence on the continent. If it has positive or negative effects.

The importance of the BRICS for Africa's development can be analyzed through several prisms. Most BRICS and Africa cooperation is in the following areas: trade, investment and development assistance. Today BRICS influence on the continent is clearly evident. For example, BRICS's foreign trade with Africa, growing faster than trade with any other region in the world.

The reasons behind BRICS countries' involvement in Africa include their appetite for the continent's natural resources, Africa's large and untapped agricultural sector as well as the opportunity for investments and transfer of technology and knowledge targeting the growing middle class.

Africa's engagement with the BRICS and other countries of the South has grown rapidly over the last decade, offering great promise in the continent's relations with the BRICS because, distinctively, they are predicated more on mutual benefit and solidarity bases rather than on gift giving or pure commerce.

Key words: BRICS; Africa; cooperation; partnership; foreign trade; investment; infrastructure projects; international economic relations.

СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН БРИКС СО СТРАНАМИ АФРИКАНСКОГО КОНТИНЕНТА

Андрей Пехник, Кристина Стадник

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Сечевых Стрельцов, 19, г. Львов, Украина, 79602,
тел. +38(032) 239-47-81; e-mail: apekhnyk@yahoo.com;
тел. +38(098) 675-66-66, e-mail: khrystyna.stadnyk@gmail.com*

Проанализировано значение стран БРИКС (Бразилия, Россия, Индия, Китай и ЮАР) на Африканском континенте. Раскрыты основные аспекты сотрудничества и определены главные направления партнерства стран группировки со странами Африканского континента. Исследованы основные векторы сотрудничества, а именно – торговля, инвестиции, индустриальное развитие стран БРИКС со странами Африканского континента; выявлены тенденции и перспективы дальнейшего развития партнерства. На основе проанализированных материалов построена диаграмма доли стран БРИКС в общих объемах торговли со странами Африканского континента. Благодаря исследованиям сотрудничества БРИКС и стран Африки в различных экономических отраслях, выявлены основные последствия воздействия такого партнерства на страны Африки, и на Африканский континент в целом.

Ключевые слова: БРИКС; Африка; сотрудничество; партнерство; внешняя торговля; инвестиции; инфраструктурные проекты; международные экономические отношения.